

หัวข้อการควบคุมเมตาโบลิซึมในภาวะปกติ การใช้
ความรู้เกี่ยวกับจุลชีวและปรีตวิทยา เพื่อให้การ
พยาบาลเกี่ยวกับอาหาร การดำเนินชีวิตและการ
ดูแลสุขภาพทุกช่วงวัยในภาวะเจ็บป่วย

อาจารย์พุทธพร อ่อนคำสี

หัวข้อการเรียนรู้

วัยปฐมวัย

หญิงตั้งครรภ์

วัยเรียน

วัยทำงาน

วัยรุ่น

วัยผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

1. ผู้เรียนสามารถอธิบายสาเหตุ อาการ การป้องกัน และแนวทางการดูแลโรคที่เกี่ยวข้องกับภาวะโภชนาการและโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในแต่ละช่วงวัยได้อย่างถูกต้อง
2. เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักโภชนาการและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในการดูแลตนเอง ครอบครัว หรือผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม
3. ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคอาหารที่เหมาะสมและการดูแลสุขภาพ เพื่อป้องกันภาวะขาดสารอาหารและโรคเรื้อรังที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต

โรคขาดโปรตีนและพลังงาน (Protein Energy Malnutrition: PEM)

กลุ่มเสี่ยงที่ต้องระวัง (High-Risk Groups)

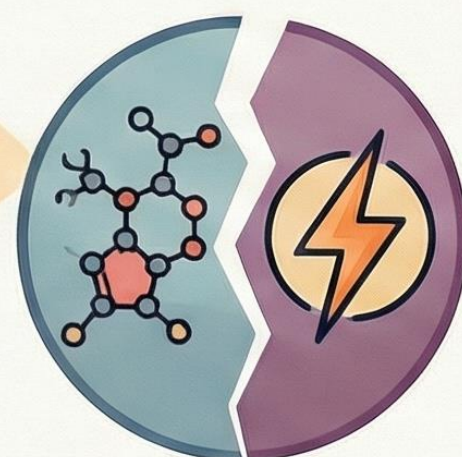
ทารกและเด็กวัยก่อนเรียน

เป็นกลุ่มที่ต้องการอาหารทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณต่อหน่วยน้ำหนักมากกว่าวัยอื่นๆ เพื่อใช้ในการเจริญเติบโต

ผู้สูงอายุ

เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบโรคขาดโปรตีนและพลังงานได้บ่อยครั้ง

คำนิยามของโรค

คือสภาวะที่ร่างกายขาดทั้งโปรตีนและพลังงานในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการขาดโปรตีนอย่างรุนแรง พลังงานอย่างรุนแรง หรือขาดทั้งสองอย่างพร้อมกัน

มักเกิดขึ้นควบคู่กัน

โดยปกติผู้ที่ขาดโปรตีนมักจะขาดพลังงานด้วย และในทางกลับกัน ผู้ที่ขาดพลังงานก็มักจะมีสภาวะขาดโปรตีนร่วมด้วยเสมอ

สาเหตุและปัจจัยกระตุ้น (Root Causes)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและความรู้

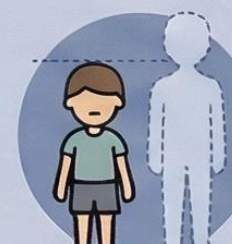
มักเกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจน และขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกรวบรวมการได้อาหารเสริมที่ไม่เหมาะสมตามช่วงวัย

สภาพแวดล้อมและสุขอนามัย

การอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้ร่างกายอ่อนแอและเกิดโรคติดเชื้อได้ง่ายขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการดูดซึมสารอาหาร

ผลกระทบต่อร่างกาย (Health Impacts)

ร่างกายเจริญเติบโตช้า

เด็กที่เป็นโรคนี้จะมียีนขนาดร่างกายเล็กกว่าเกณฑ์ปกติอย่างเห็นได้ชัด

ภูมิคุ้มกันต่ำและติดเชื้อง่าย

ระบบภูมิคุ้มกันจะลดน้อยลง ทำให้ร่างกายไม่สามารถต่อสู้กับเชื้อโรคได้ ส่งผลให้เจ็บป่วยบ่อย

สาเหตุของโรคขาดโปรตีนและพลังงานในเด็ก

โรคนี้ไม่ได้เกิดจากปัจจัยเดียว แต่เป็นผลพวงจากความรู้ ความเข้าใจ สภาพเศรษฐกิจ และความเชื่อดั้งเดิมที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตซึ่งนมแม่มีความสำคัญที่สุด

1. การขาดความรู้ (Lack of Knowledge) นมแม่คืออาหารที่ดีที่สุด

การกวดได้รับ

การกวดได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียว ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 เดือน และต้องได้รับอาหารเสริมที่เหมาะสมตามช่วงวัย

การใช้นมพิดชนิดและสัดส่วน

การเลี้ยงลูกด้วยนมข้นหวานหรือการผสมนมผงที่เจือจางเกินไป ทำให้เด็กได้รับโปรตีนและพลังงานไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโต

ความสะอาดคือสิ่งสำคัญ

การละเลยเรื่องความสะอาดในการขนน อาจทำให้เด็กติดเชื้อ ซึ่งกระตุ้นภาวะขาดโปรตีนและพลังงานรุนแรงยิ่งขึ้น

2. ความยากจน (Poverty)

ข้อจำกัดด้านปริมาณ และคุณภาพอาหาร

สภาวะทางเศรษฐกิจที่ยากจนส่งผลโดยตรงทำให้ครอบครัวไม่สามารถจัดหาอาหารที่มีสารอาหารครบถ้วนหรือมีปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายเด็กได้

3. ความเชื่อที่ผิด (Traditional Beliefs)

ของ
แผลง

การงด 'ของแผลง' ที่มีประโยชน์

ความเชื่อดั้งเดิมที่ให้คนแปดได้รับประทานไข่หรือเนื้อสัตว์ในช่วงตั้งครรภ์ และหลังคลอด ทำให้ทั้งแม่และเด็กขาดแหล่งโปรตีนที่สำคัญ

ควาซีออร์กอร์ (Kwashiorkor)

ภาวะขาดสารอาหารโปรตีนในเด็ก

การขาดโปรตีนอย่างรุนแรง (Severe Protein Deficiency)

เกิดจากการที่ร่างกายได้รับสารอาหารคาร์โบไฮเดรตและไขมันเพียงพอ แต่ขาดโปรตีน ทำให้มวลโปรตีนในอวัยวะภายในลดลง (Visceral protein mass)

กลุ่มอายุเสี่ยง 18-24 เดือน (18-24 months)

พบมากที่สุดในการศึกษาที่วัดในเด็กในประเทศกำลังพัฒนาที่บริโภคคาร์โบไฮเดรตเป็นอาหารหลัก

การพยากรณ์โรคแยกว่า "มาราสมัส" (Kwashiorkor)

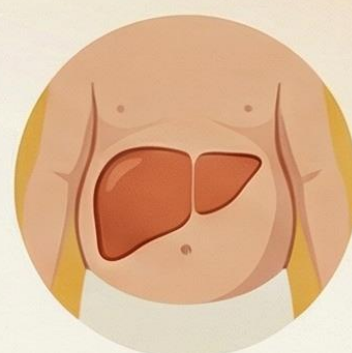
แม้เด็กจะมีน้ำหนักตัวต่ำกว่าเกณฑ์ไม่มากนัก แต่ความรุนแรงและการพยากรณ์โรคของควาซีออร์กอร์นั้นแยกว่า

อาการแสดงทางร่างกาย (Physical Symptoms)

อาการบวม (Edema)

เห็นได้ชัดที่ขาทั้งสองข้าง เนื่องจากระดับโปรตีนในซีรัมต่ำมากจนส่งผลต่อการดึงน้ำกลับเข้าสู่หลอดเลือด

ตับโต (Hepatomegaly)

พบอาการตับโตร่วมด้วย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของภาวะขาดสารอาหารประเภทนี้

สาเหตุและลักษณะของโรค (Causes and Characteristics)

อาการซึมเศร้าและเฉื่อยชา (Depression and Apathy)

เด็กจะมีการซึมเศร้าอย่างเห็นได้ชัด และแสดงอาการไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ความเปลี่ยนแปลงของผิวหนังและเส้นผม (Skin and Hair Changes)

เส้นผมจะเปราะบางและหลุดร่วงง่าย ส่วนผิวหนังจะบางและลอกหลุดง่าย

รูปร่างที่แตกต่าง (Different Build)

แม้มีน้ำหนักจะต่ำกว่าปกติ แต่แขนขาจะงอและกล้ามเนื้อและไขมันบางๆ ปกคลุมอยู่

มาราสมัส (Marasmus)

ทำความเข้าใจกับภาวะมาราสมัส

การขาดพลังงานอย่างรุนแรง (Total Energy Deficiency)

เป็นการขาดสารอาหารในระดับปฏิกิริยาที่ร่างกายไม่ได้รับพลังงานเพียงพอต่อการดำรงชีวิต

สาเหตุสำคัญจากการเลี้ยงดู
มักเกิดจากการหย่านมเร็วเกินไป หรือการให้เด็กบริโภค
อาหารที่ไม่มีคุณค่าทางอาหาร เช่น นมข้นหวาน

กลุ่มเสี่ยงหลัก
มักพบในทารกที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี

ลักษณะทางกายภาพที่สังเกตได้

สภาพ “หนังหุ้มกระดูก” (Skin and Bone Appearance)

ร่างกายผอมมาก แขนขาเล็กลง และไม่มีไขมัน
ใต้ผิวหนังเนื่องจากถูกนำไปใช้เป็นพลังงาน

ลักษณะใบหน้าและผิวหนัง

ตาลึกโหล แก้มตอบ และผิวหนังเหี่ยวยุ่น
ดูคล้ายกับผิวหนังของคนแก่

การเจริญเติบโตหยุดชะงัก

ร่างกายมีการเจริญเติบโตที่ช้ากว่าเกณฑ์
ปกติอย่างเห็นได้ชัด

ข้อบ่งชี้ทางคลินิก (Clinical Characteristics)

สิ่งที่พบในโรคมาราสมัส (Findings)

- ผลการตรวจเลือดและภูมิคุ้มกัน: ระดับโปรตีนในเลือดยังคงอยู่ในระดับปกติ และระบบภูมิคุ้มกันจะบกพร่องเพียงเล็กน้อย
- สัญญาณชีพ (Vital Signs): ผู้ป่วยมักมีความดันโลหิตต่ำและอุณหภูมิร่างกายต่ำกว่าปกติ

สิ่งที่ไม่พบในโรคมาราสมัส (Not Found)

- สิ่งที่ไม่พบในโรคมาราสมัส: ผู้ป่วยจะไม่มีอาการบวม (No edema) และไม่มีอาการตับโต ซึ่งเป็นลักษณะที่ต่างจากโรคขาดสารอาหารประเภทอื่น

มาราสมัส-ความซีออร์กอร์ (Marasmus-Kwashiorkor)

ความรุนแรงจากการขาดสารอาหารและพลังงานสะสม

นิยามและลักษณะของโรค

การขาดสารอาหารและพลังงานแบบผสม
เป็นภาวะที่ร่างกายขาดทั้งโปรตีนและพลังงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน

การขาดสารอาหารระดับทุติยภูมิ
ถือเป็นการขาดสารอาหารในระดับทุติยภูมิที่ร่างกายไม่มีการปรับตัวต่อการขาดสารอาหารและพลังงานที่เกิดขึ้น

ผลกระทบต่อช่วงวัย

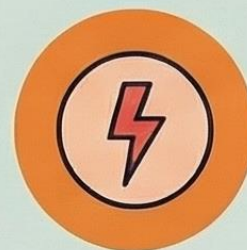

การเจริญเติบโตหยุดชะงักในวัยเด็ก
หากเกิดขึ้นในวัยทารกจะส่งผลเสียอย่างรุนแรงต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของร่างกาย

ผลกระทบต่อวัยรุ่น
ส่งผลให้การเจริญเติบโตหยุดชะงักเช่นเดียวกับวัยทารก ซึ่งอาจส่งผลต่อโครงสร้างร่างกายในระยะยาว

กลุ่มผู้ป่วยวิกฤตและพยากรณ์โรค

การพยากรณ์โรคแย่มากที่สุด
พบในกลุ่มผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของระบบเมแทบอลิซึม ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตหรือภาวะแทรกซ้อนสูง

ตัวอย่างกลุ่มผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงสูง

ผู้ป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุรุนแรง (Trauma)

ผู้ป่วยที่มีแผลไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก (Burns)

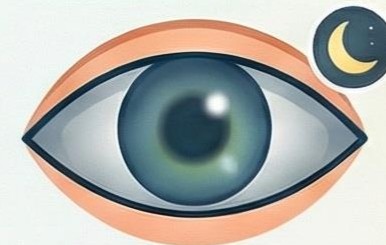

โรคขาดวิตามินเอ: ภัยเงียบที่ทำร้ายสายตาและร่างกาย (Vitamin A Deficiency)

ลำดับอาการทางตา: จากมองไม่ชัดสู่ตาบอด (Progression of Eye Symptoms)

ปกติ
(Normal)

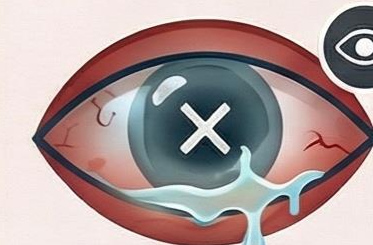
ระยะแรก: ตาบอดแสง
(Night Blindness)
เริ่มมองเห็นไม่ชัดในที่มืดหรือที่แสงสลัว

ระยะที่สอง: ตาแห้งและเกร็ดกระดี้
(Bitot's Spot)
เยื่อตาขาวแห้ง และเริ่มมีแผ่นฟองมันๆ
สีขาวหรือเทาเกาะบริเวณตาขาว

ระยะที่สาม: กระจกตาเป็นแผล
(Corneal Erosion)
กระจกตาเริ่มแห้ง บวมระ
และเกิดบาดแผล

ระยะสุดท้าย: กระจกตาอ่อนเหลว
(Keratomalacia)
กระจกตาบวมเปื่อยและหลุด ทำให้น้ำหล่อเลี้ยง
ลูกตาทะลักออกมา นำไปสู่การตาบอดถาวร

ความสำคัญของวิตามินเอ (Why We Need Vitamin A)

กลไกการมองเห็น

วิตามินเอทำหน้าที่สำคัญต่อกระบวนการทางเคมี
ที่ช่วยให้ดวงตาสามารถมองเห็นได้ในที่ที่มีแสงสลัว

เกราะป้องกันการติดเชื้อ

ช่วยดูแลเยื่อเมือกบริเวณตาขาว ผิวหนัง และเยื่อ
ในช่องทางเดินต่างๆ ของร่างกายให้แข็งแรง
เพื่อลดโอกาสการติดเชื้อ

การเจริญเติบโต

เป็นสารอาหารจำเป็นที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโต
ของร่างกายโดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก

สาเหตุหลักของการเกิดโรค (Root Causes)

การขาดความรู้ในการเลี้ยงดู
การใช้นมข้นหวานเลี้ยงบุตร
แทนนมแม่หรือนมดัดแปลง
ซึ่งทำให้เด็กได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วน

ความต้องการวิตามินเพิ่มขึ้นกะทันหัน
เมื่อร่างกายมีการติดเชื้อ จะต้องการวิตามินเอมากขึ้น
เพื่อซ่อมแซมและฟื้นฟูร่างกายให้กลับสู่สภาพปกติ

พฤติกรรมการบริโภคและสุขภาพ
การรับประทานอาหารไม่เพียงพอจากโรคประจำตัว
หรือภาวะติดเชื้อเรื้อรังที่ส่งผลต่อการดูดซึมสารอาหาร

ผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (Other Health Impacts)

ผิวหนังลักษณะ “หนังคางคก”
ผิวหนังจะมีลักษณะแห้งและบวมระ
ผิดปกติ

ระบบภูมิคุ้มกันอ่อนแอ
เพิ่มอัตราเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยจากโรค
ติดเชื้อได้ง่ายและรุนแรงขึ้น

อันตรายถึงชีวิตในเด็ก
เด็กที่ขาดทั้งโปรตีน พลังงาน และวิตามินเอ
จะมีอัตราการตายสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ภาวะขาดวิตามินโฟเลตในหญิงตั้งครรภ์

เรื่องสำคัญที่แม่ต้องรู้: วิตามินโฟเลตสำคัญต่อการสร้างเซลล์ ดีเอ็นเอ และระบบประสาทของทารกในครรภ์

ทำไม 'โฟเลต' ถึงสำคัญ?

หัวใจหลักของการสร้างเซลล์และดีเอ็นเอ
โคเอบไซม์สำคัญในการสังเคราะห์กรดนิวคลีอิก (DNA) และเมตาบอไลซึมของกรดอะมิโน

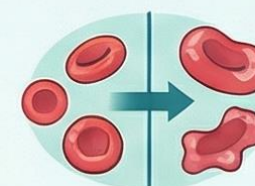
รากฐานการสร้างเลือดและตัวอ่อน
จำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างและเจริญเติบโตของเม็ดเลือดและพัฒนาตัวอ่อน

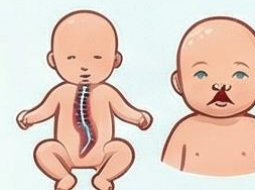
8 สัปดาห์แรก:
ช่วงเวลาทองของระบบประสาท
ช่วงสำคัญที่สุดในการพัฒนาก่อนประสาท
หากขาดโฟเลตเสี่ยงพิการสูงมาก

ผลกระทบและความเสี่ยง

**ภาวะโลหิตจางชนิด
Megaloblastic Anemia**
เม็ดเลือดแดงมีขนาดใหญ่กว่าปกติ
และทำงานได้ไม่เต็มที่

**ความพิการแต่กำเนิดและ
ท่อประสาทบกพร่อง**
เสี่ยงต่อ Neural Tube Defects
และปากแหว่งเพดานโหว่

ภาวะแทรกซ้อนในการคลอด
เสี่ยงคลอดก่อนกำหนด
และการก้นกบหนักร้อย

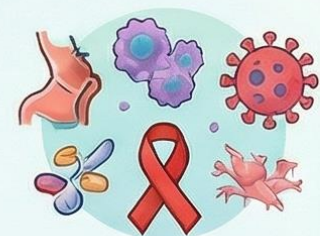
สาเหตุของการขาดวิตามินโฟเลต

**ได้รับจากอาหาร
ไม่เพียงพอ**
รับประทานอาหารที่มี
โฟเลตต่ำหรือไม่เพียงพอ

**ร่างกายมีความ
ต้องการเพิ่มขึ้น**
โดยเฉพาะในหญิงตั้งครรภ์
ที่ต้องใช้โฟเลตเพื่อการ
เจริญเติบโตของการ

**ภาวะโรคและการ
ดูดซึมผิดปกติ**
โรคบางชนิด เช่น โรคเอส
เอนซี หรือการดูดซึมผิดปกติ
ทำให้ร่างกายนำโฟเลตไปใช้ไม่ได้

แนวทางป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

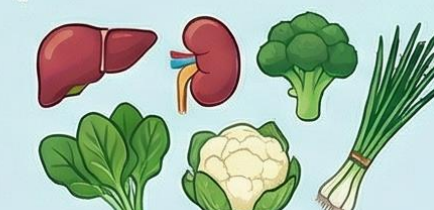
**เสริมกรดโฟลิกก่อน
ตั้งครรภ์ 3 เดือน**

ผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ควรรับประทาน
0.4 มก./วัน ต่อเนื่องจนถึงไตรมาสแรก

**กรณีพิเศษสำหรับผู้ที่เคยมี
ประวัติลูกมีความพิการ**

เพิ่มปริมาณเป็น 4 มก./วัน
ภายใต้การดูแลของแพทย์

**เลือกรับประทานอาหาร
ที่เป็นแหล่งโฟเลตธรรมชาติ**

รับประทาน บีสต์, คับ, โด และพืชใบเขียว
เช่น ดอกกะหล่ำ ดอกกุยช่าย

โรคขาดโปรตีนและพลังงานในผู้ใหญ่

Protein-Energy Malnutrition (PEM)

สาเหตุจากปัจจัยทางร่างกาย

การเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาตามวัย

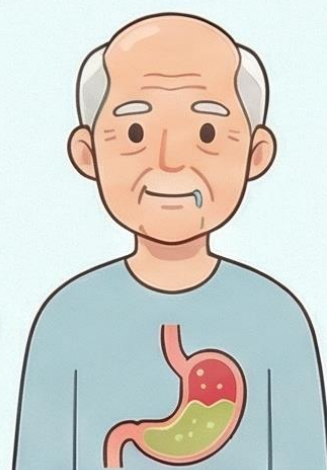
ประสาทสัมผัสลดลง

ปัญหาการเคี้ยว

ดูดซึมสารอาหารไม่ดี

ผลกระทบจากโรคประจำตัว

โรคสมองเสื่อม/อัมพาต: ทึบเองลำบาก

โรคปอดเรื้อรัง: เบื่ออาหาร, ใช้พลังงานสูง

ข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและพฤติกรรม

ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเอง

การดื่มสุรา: ขาดวิตามินและแร่ธาตุ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

สถานะทางการเงินและการอยู่ลำพัง

ไม่มีรายได้ อยู่คนเดียวในชนบท เข้าไม่ถึงอาหารคุณภาพ

ความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับ "อาหารแสด"

ความเชื่อผิด: เจ็บป่วยงดเนื้อสัตว์, ขาดวิตามินบี 12 และโปรตีน

รูปแบบและอาการแสดงของโรค

! ควาชิออร์กอร์ (Kwashiorkor) - ขาดโปรตีน

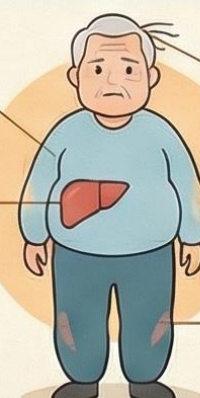
มีอาการบวมที่ขาทั้ง 2 ข้าง

ตับโต

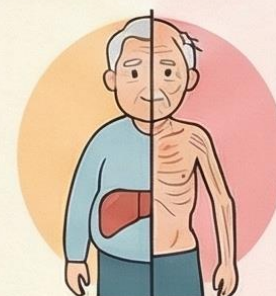
เส้นผมเปราะหลุดง่าย

ผิวหนังบางลอก

ซึมเศร้าไม่สนใจสิ่งแวดล้อม

แบบผสม (Marasmus-Kwashiorkor)

มีอาการของทั้งสองรูปแบบปรากฏร่วมกัน

มาราสมัส (Marasmus) - ขาดพลังงาน

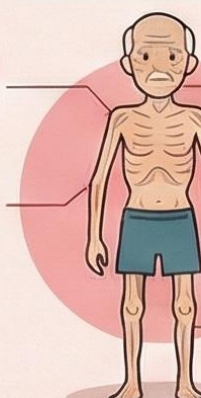
ร่างกายซูบผอมจนเห็นซี่โครง

เหลือหนังหุ้มกระดูก

ผิวหนังเหี่ยวย่น

ไขมันและกล้ามเนื้อถูกเผาผลาญ

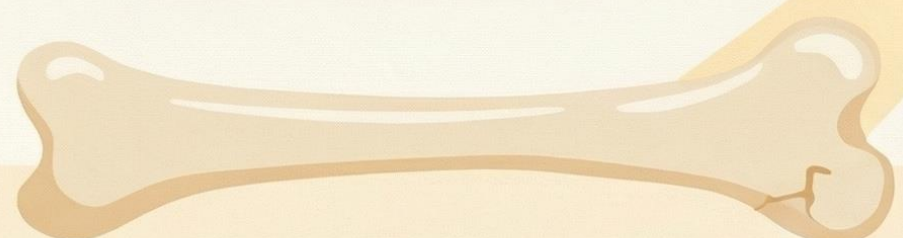
ไม่มีอาการบวม

ภาวะขาดวิตามินดี

วิตามินดีคืออะไร และใครคือกลุ่มเสี่ยง?

แหล่งวิตามินดีหลักมาจากแสงแดด

ร่างกายสามารถสังเคราะห์วิตามินดีได้เองโดยอาศัยรังสีอัลตราไวโอเลตจากแสงอาทิตย์

ผู้สูงอายุคือกลุ่มเสี่ยงหลัก

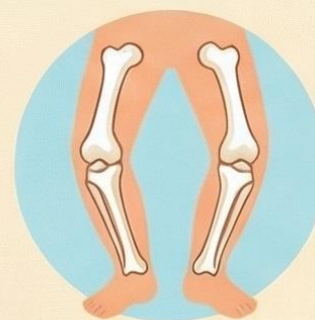
เนื่องจากสภาพร่างกายและมีกิจกรรมกลางแจ้งน้อยลง ทำให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดภาวะพร่องวิตามินดีได้ง่าย

สาเหตุและผลกระทบต่กระดูก

สาเหตุในผู้สูงอายุ:
ได้รับแสงแดดน้อย

เกิดจากการมีกิจกรรมภายนอกบ้านน้อย หรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการออกไปข้างนอกได้

ผลกระทบในเด็ก:
โรคกระดูกอ่อน (Rickets)

การขาดวิตามินดีส่งผลต่อการสร้างกระดูก ทำให้กระดูกอ่อนและโค้งงอผิดรูปได้ง่าย

ผลกระทบในผู้ใหญ่:
โรคกระดูกอ่อน (Osteomalacia)
และโรคกระดูกพรุน

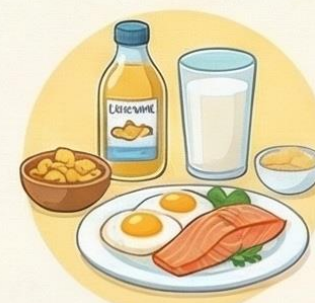
นอกจากทำให้กระดูกอ่อนแล้ว วิตามินดียังช่วยดูดซับแคลเซียม การขาดวิตามินดีจึงสัมพันธ์กับโรคกระดูกพรุน

แนวทางการป้องกันภาวะขาดวิตามินดี

ส่งเสริมกิจกรรมกลางแจ้ง

ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตกลางแจ้งมากขึ้นเพื่อรับแสงแดดอย่างสม่ำเสมอ

เลือกทานอาหารที่เหมาะสม

แหล่งอาหารที่ดีของวิตามินดี ได้แก่ น้ำมันตับปลา นม และไข่

พิจารณาการเสริมวิตามินดี

ใบมางสถานการณ์ อาจต้องพิจารณาการเสริมวิตามินดีในรูปแบบของยาเม็ดตามคำแนะนำของแพทย์

โรคขาดวิตามินบี 1

ทำความเข้าใจวิตามินบี 1 (ไรอะมีน)

แหล่งอาหารอุดมวิตามินบี 1

แหล่งวิตามินบี 1 สูง ✓

จมูกข้าวสาลี, รำข้าวสาลี, ข้าวซ้อมมือ, ถั่วต่างๆ (ถั่วเขียว, ถั่วแดง, เหลือง, ลิสง), เนื้อสัตว์, และไข่

อาหารที่มีวิตามินบี 1 น้อย ⚠

นมสดพาสเจอร์ไรส์/ยูเกิร์ต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวสาลีผ่านการขัดสี

5 สาเหตุหลักของการขาดวิตามินบี 1

- 1. ได้รับจากอาหารไม่เพียงพอ**
การบริโภคข้าวขัดสี (ข้าวสาลี) ซึ่งไม่มีวิตามินบี 1 บ่อยมากเป็นประจำ อาจทำให้ขาดได้
- 2. ร่างกายมีความต้องการเพิ่มขึ้น**
พบในหญิงตั้งครรภ์/ให้นมบุตร, เด็กวัยเจริญเติบโต, ผู้ที่ใช้แรงงานหนัก และผู้สูงอายุ
- 3. มีโรคหรือภาวะเจ็บป่วยบางอย่าง**
เช่น โรคติดเชื้อ, มีไข้สูง, ต่อมไทรอยด์เป็นพิษ หรือการใช้ยาขับปัสสาวะเป็นประจำ
- 4. การดื่มสุราเป็นประจำ**
แอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขัดขวางการดูดซึมวิตามินบี 1 ในร่างกาย
- 5. ผู้ป่วยโรคตับแข็ง**
เนื่องจากตับไม่สามารถเปลี่ยนวิตามินบี 1 ให้อยู่ในรูปแบบที่ร่างกายนำไปใช้ได้
- 6. ไม่รับประทานแร่ธาตุ**
การบริโภคข้าวขัดสี, ซึ่งไม่มีวิตามินบี 1 เพียงพอเป็นประจำ อาจทำให้ขาดได้

อาการแสดงของโรคเหน็บชาในผู้ใหญ่ 3 รูปแบบ

- แบบที่ 1: เหน็บชาแบบแห้ง (Dry Beriberi)**
อาการเด่นที่ขาปลายมือปลายเท้า กล้ามเนื้ออ่อนชาอย่างรุนแรง การทดสอบโดยให้เขย่งขาแล้วลุกไม่ขึ้น (Squating Test)
- แบบที่ 2: เหน็บชาแบบเปียก (Wet Beriberi)**
มีอาการขาดร่วมกับอาการบวม น้ำหนักไม่ขึ้น และปวด ทำให้หอบเหนื่อย หัวใจโตและเต้นเร็ว อาจรุนแรงถึงขั้นหัวใจขาดและเสียชีวิตได้
- แบบที่ 3: อาการทางสมอง (Wernicke-Korsakoff Syndrome)**
พบในผู้ป่วยพิษสุราเรื้อรัง มีอาการที่การเคลื่อนไหวของตาผิดปกติ เดินเซ และมีความผิดปกติทางจิตใจ

บทบาทพยาบาลในการ ส่งเสริมสุขภาพและป้องกัน โรคขาดวิตามินบี 1 (ไทอะมิน)

ไทอะมินมีความสำคัญต่อเมตาบอลิซึมของคาร์โบไฮเดรต ช่วยให้ร่างกายได้รับพลังงานอย่างเต็มที่

1 การป้องกันโรคขาดวิตามินบี 1 หรือโรคเหน็บชาในครอบครัว

- ควรเริ่มจากการปรุงอาหารเอง
- การหุงข้าวไม่ควรแช่ข้าวข้ามคืนแล้วชาน้ำทิ้ง
- ไม่ล้างเนื้อสัตว์ด้วยวิธีแช่น้ำนานๆ
- ส่งเสริมให้บริโภคข้าวซ้อมมือหรือข้าวกล้องแทนข้าวขาว เป็นต้น

ข้าวซ้อมมือ/ข้าวกล้อง

ข้าวขาว

2 การบริโภคอาหารแต่ละวันควรมีอาหารที่ให้วิตามินบี 1 ในสัดส่วนที่เหมาะสม

- เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว ถั่วเหลือง
- โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับพลังงานส่วนใหญ่มาจากการบริโภคข้าวขาวเป็นหลัก เนื่องจากไทอะมินมีหน้าที่สำคัญต่อเมตาบอลิซึมของคาร์โบไฮเดรต
- การกำหนดความต้องการไทอะมินต่อพลังงาน 1,000 กิโลแคลอรีในแต่ละวัย

ความต้องการไทอะมินต่อพลังงาน 1,000 กิโลแคลอรี (มก./วัน)			
วัยทารก 0-6 เดือน	เด็ก 1-3 ปี	วัยรุ่น/ผู้ใหญ่	ผู้สูงอายุ
0.2	0.3	0.4	0.5

3 ให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร

- ปลาร้าดิบซึ่งมีไทอะมิเนส (Thiaminase) ซึ่งเป็นเอนไซม์ทำลายไทอะมิน โดยไทอะมิเนสจะสลายตัวได้ง่ายเมื่อถูกความร้อน จึงควรต้มปลาร้าให้สุกก่อนบริโภค

ปลาร้าดิบ

ต้มให้สุกก่อนบริโภค

- ผักหลายชนิดจำพวก กระถิน ผักติ้ว มีกรดแคพิอิกและแทนนิก ซึ่งเป็นสารทำลายวิตามินบี 1 ที่ทนต่อความร้อน

กระถิน

ผักติ้ว

! ควรบริโภคในปริมาณที่เหมาะสมและปรุงสุก

4 เลิกดื่มสุราหรือยาอดงเหล้าและความเชื่อเรื่องงดของแสลงเมื่อเจ็บป่วย

- สุราและยาอดงเหล้า ทำให้ร่างกายดูดซึมและเก็บสะสมไทอะมินได้น้อยลง
- งดความเชื่อเรื่องงดของแสลงที่ทำให้ร่างกายได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ
- การดื่มน้ำชาที่ถูกต้อง ควรดื่มระหว่างมื้ออาหารเนื่องจากกรดแทนนิกในใบชาสามารถขัดขวางการดูดซึมของวิตามินบี 1 ได้

ดื่มชาระหว่างมื้ออาหาร ไม่ควรดื่มก่อนหรือหลังมื้ออาหารทันที

5 ให้ความสำคัญต่อการให้บริการด้านอนามัยแม่และเด็ก

- ให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่มารดาที่ฝากครรภ์
- เพื่อให้มารดามีภาวะโภชนาการที่ดี และมีน้ำนมที่มีสารอาหารพอเพียงต่อความต้องการของทารก
- รวมทั้งการให้อาหารเสริมที่เหมาะสมต่ออายุของทารก

อาหารเสริมสำหรับทารกตามวัย

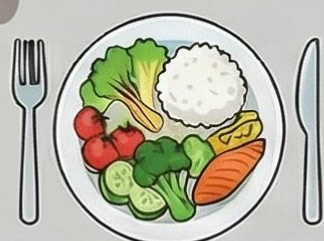
6 เดือนขึ้นไป	8 เดือนขึ้นไป	12 เดือนขึ้นไป
อาหารบดละเอียดเสริมธาตุเหล็ก	อาหารบดหยาบเพิ่มเนื้อสัตว์	อาหารครบ 5 หมู่หลากหลาย

โลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (Iron Deficiency Anemia)

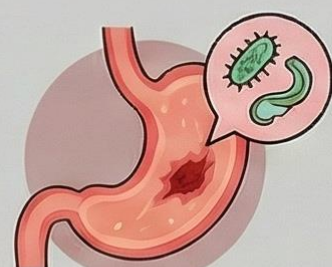
ปัญหา/ผลกระทบ

สาเหตุของภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก

ได้รับธาตุเหล็กจากอาหารไม่เพียงพอ

ส่วนใหญ่เกิดจากการบริโภคเหล็กจากพืชและจำพวกซึ่งดูดซับได้ต่ำกว่าเหล็กจากเนื้อสัตว์

การเสียเลือดเรื้อรัง

เกิดจากโรคหรืออาการเจ็บป่วยภายใน เช่น โรคพยาธิปากขอหรือโรคกระเพาะอาหาร

ร่างกายต้องการธาตุเหล็กมากขึ้น

มักพบในเด็กวัยเจริญเติบโต หญิงที่ประจำเดือน หญิงตั้งครรภ์ และหญิงให้นมบุตร

สัญญาณเตือนและผลกระทบที่น่ากลัว

ลักษณะทางกายภาพที่ผิดปกติ
เกิดเลือดแดงขนาดเล็กสีจาง สิ้นเสียงสีกัด เล็บประปรายขรุขระ แขนงสีนวลอ่อนง่าย

อันตรายต่อการพัฒนาการเด็ก
เด็กอายุ 1-2 ปีที่ขาดธาตุเหล็กจะมีพัฒนาการและการเรียนรู้ต่ำกว่าศักยภาพอย่างการ

ความเสี่ยงในหญิงตั้งครรภ์
เพิ่มความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตจากการคลอดก่อนกำหนด การคลอดช้ากว่ากำหนด และการให้นมบุตรน้อย

ภูมิต้านทานต่ำลง
ร่างกายต่อสู้กับโรคติดเชื้อได้แอ้ง และส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานในผู้ใหญ่ลดลง

การป้องกัน/ทางออก

แนวทางการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

เลือกแหล่งอาหารที่มีธาตุเหล็กสูง

เน้นรับประทานเนื้อสัตว์ ตับ ไข่ และผักใบเขียวเป็นประจำ

เทคนิคการเพิ่มการดูดซึม

รับประทานอาหารที่มีวิตามินซีสูง เช่น มะนาวเทศ ร่วมกับเนื้ออาหารเพื่อช่วยในการดูดซึมธาตุเหล็ก

ข้อควรระวังในการบริโภค
หลีกเลี่ยงการดื่มน้ำชาหรือกินยาลดกรดทันทีหลังมื้ออาหาร เพราะกรดแกมมิกจะขัดขวางการดูดซึมเหล็ก

การเสริมยาเม็ดธาตุเหล็ก

จำเป็นอย่างซึ่งในกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ เด็กวัยเรียน หญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และผู้สูงอายุ

โรคอ้วน (Obesity)

Upper Body Obesity (อ้วนลงพุง)

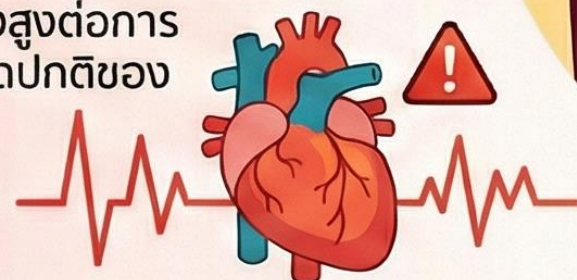
ลักษณะ "รูปร่างคล้ายแอปเปิ้ล"
(Apple Shape)

เป็นการสะสมไขมันในช่องท้อง
(Abdominal หรือ Central obesity)
มากกว่าช่วงสะโพก
มักพบได้บ่อยในเพศชาย
(Male หรือ Android obesity)

ความเสี่ยงสูงต่อระบบ
หัวใจและหลอดเลือด

การสะสมไขมันในลักษณะนี้ส่งผลให้
มีความเสี่ยงสูงต่อการ
เกิดความผิดปกติของ
หัวใจและ
หลอดเลือด

Lower Body Obesity (อ้วนช่วงล่าง)

ลักษณะ "รูปร่างคล้ายลูกแพร์"
(Pear Shape)

เป็นการสะสมไขมันบริเวณสะโพกและต้นขา
(Peripheral หรือ Gluteal femoral obesity)
มากกว่าในช่องท้อง
มักพบได้บ่อยในเพศหญิง
(Female หรือ Gynoid obesity)

ความเสี่ยงต่อโรคน้อยกว่า

แม้จะเป็นภาวะอ้วน แต่ลักษณะการสะสม
ไขมันแบบนี้มีความเสี่ยงต่อการเกิด
ความผิดปกติของหัวใจและ
หลอดเลือดน้อยกว่าแบบแรก

ดัชนีมวลกาย (body mass index: BMI)

ตัวชี้วัดภาวะโภชนาการที่ใช้ทั่วไป ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน คำนวณดัชนีมวลกายได้จากการ
ประเมินน้ำหนักตัวและส่วนสูง แล้วนำมาคำนวณโดยใช้ น้ำหนักตัว (คิดเป็นกิโลกรัม)
หารด้วยส่วนสูง (คิดเป็นเมตร) ยกกำลังสอง ดังนี้

$$\text{ดัชนีมวลกาย (กิโลกรัม/เมตร}^2\text{)} = \frac{\text{น้ำหนักตัว (กิโลกรัม)}}{\text{ส่วนสูง (เมตร}^2\text{)}}$$

ผู้ที่มีน้ำหนัก 60 กิโลกรัม ส่วนสูง 165 เซนติเมตร

$$\text{ดัชนีมวลกาย} = 60 / (1.65)^2 = 22.04 \text{ กก./ม}^2$$

ตาราง การแปลผลภาวะโภชนาการโดยใช้ค่าดัชนีมวลกายในผู้ใหญ่ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป

การแปลผล	ดัชนีมวลกาย (กก./ม ²)	
	เกณฑ์องค์การอนามัยโลก	เกณฑ์เอเชียแปซิฟิก
น้ำหนักน้อย	< 18.5	< 18.5
น้ำหนักปกติ	18.5-24.9	18.5-22.9
น้ำหนักเกิน	25.0-29.9	23.0-24.9
อ้วนระดับ 1	30.0-34.9	25.0-29.9
อ้วนระดับ 2	35.0-39.9	30.0-34.9
อ้วนระดับ 3	≥ 40.0	35.0-39.9

โรคอ้วน

สาเหตุสำคัญของการเกิดโรคอ้วน

พฤติกรรมการบริโภคและการใช้พลังงาน

กินอาหารพลังงานสูง

กินอาหารพลังงานสูง

ขาดการออกกำลังกาย

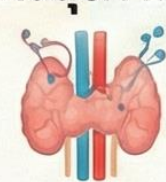

เคลื่อนไหวร่างกายไม่เพียงพอ

ปัจจัยด้านสุขภาพและยา

ภาวะเบาหวานขณะตั้งครรภ์

โรคระบบต่อไธ่ก่อ

ผลข้างเคียงจากยาบางชนิด

อิทธิพลทางพันธุกรรม

ความเสี่ยงของบุตรตามพันธุกรรม

พ่อและแม่มีน้ำหนักเกิน

ร้อยละ

80

โอกาสที่
บุตรจะอ้วน

พ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งอ้วน

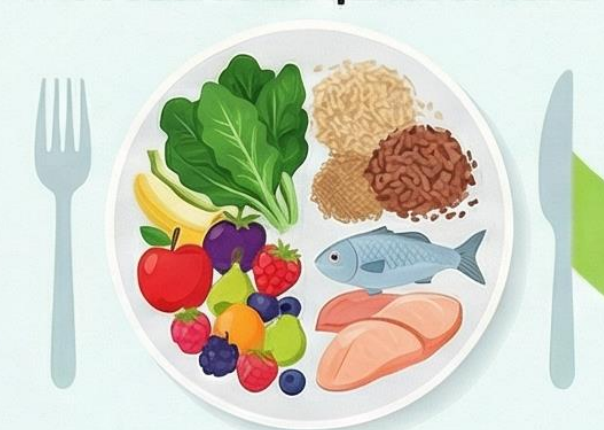
ร้อยละ

40

โอกาสที่
บุตรจะอ้วน

แนวทางป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกิน

เลือกอาหารจ้เป็นต่ำ
การไมไหดเรตเม็ลลอบ ผักผลไม้

หัดอ่านฉลากโภชนาการ

การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

ออกกำลังกายให้เหมาะสมตามช่วงวัยอย่างสม่ำเสมอ

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ

ควบคุมโภชนาการในโรงเรียน

รณรงค์ลดการดื่มแอลกอฮอล์
และงดสูบบุหรี่

คาร์โบไฮเดรตเชิงเดี่ยว (simple carbohydrate)

สารอาหารที่ร่างกายดูดซึมและเปลี่ยนเป็นน้ำตาลได้อย่างรวดเร็ว มีทั้งรูปแบบโมเลกุลเดี่ยวและโมเลกุลคู่ หากได้รับเกินความจำเป็นส่งผลเสียต่อระดับน้ำตาลในเลือดและการทำงานของอินซูลิน

ประเภทและลักษณะสำคัญ

ดูดซึมไว ให้พลังงานเร็ว

ข้าวขัดขาว, ขนมปังขาว, และน้ำตาล

แบ่งเป็นโมเลกุลเดี่ยวและโมเลกุลคู่

โมเลกุลเดี่ยว

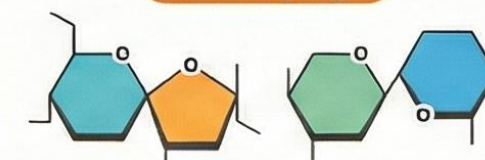

กลูโคส
(ดูดซึมทันที)

ฟรุกโตส
(ดูดซึมทันที)

โมเลกุลคู่

ซูโครส
(ต้องแตกตัวก่อน)

แลคโตส
(ต้องแตกตัวก่อน)

ผลกระทบต่อร่างกายเมื่อได้รับมากเกินไป

ระดับน้ำตาลในเลือดพุ่งสูงอย่างรวดเร็ว

การดูดซึมที่เร็วเกินไปทำให้ตับอ่อนต้องเร่งผลิตอินซูลินเพื่อลดระดับน้ำตาล

อินซูลิน

เสี่ยงต่อโรคเบาหวานและการสะสมไขมัน

การดื้ออินซูลิน

หากอินซูลินทำงานบกพร่องจะเกิดการดื้ออินซูลินและเปลี่ยนน้ำตาลส่วนเกินเป็นไขมันสะสม

โรคเบาหวาน

การสะสมไขมัน

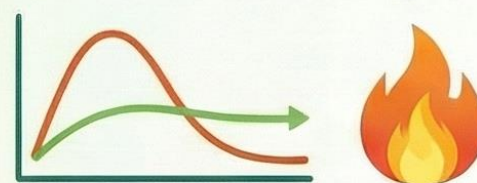

คาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อน (complex carbohydrate): พลังงานคุณภาพเพื่อสุขภาพที่ดี

คาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อนคือแป้งที่ไม่ผ่านการขัดสี มีดัชนีน้ำตาลต่ำ ช่วยให้อัตรา
น้ำตาลในเลือดคงที่และกระตุ้นการเผาผลาญ ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ
แป้ง ไกลโคเจน และใยอาหาร ซึ่งพบได้ในธัญพืช พัก และผลไม้

คุณประโยชน์และแหล่งอาหาร

ดัชนีน้ำตาลต่ำและดูดซึมช้า

ช่วยให้อัตราน้ำตาลในเลือดคงที่
และเผาผลาญไขมันส่วนเกินได้ดีขึ้น

แหล่งอาหารคุณภาพสูง

ข้าวกล้อง, ธัญพืช, ถั่ว, พักใบเขียว,
กล้วย และส้ม

ความหนาแน่นพลังงานต่ำ

มีประสิทธิภาพการเผาไหม้ดีและช่วย
กระตุ้นกระบวนการเมแทบอลิซึม

3 องค์ประกอบหลักของ คาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อน

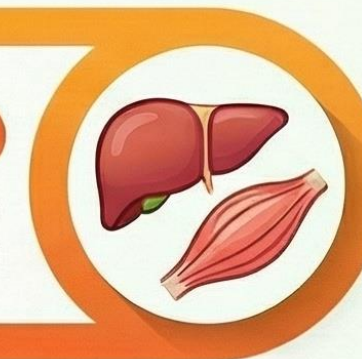

แป้ง (Starch)

แหล่งพลังงานสะสมในพืช
เช่น เผือก มัน ฟักทอง และแครอท

ไกลโคเจน (Glycogen)

พลังงานสำรองที่ตับและกล้ามเนื้อ
จะถูกนำมาใช้เมื่อระดับน้ำตาลในเลือดลดลง

ใยอาหาร (Fiber)

ช่วยระบบขับถ่ายและลดคอเลสเตอรอล
ควรได้รับวันละ 30 กรัม

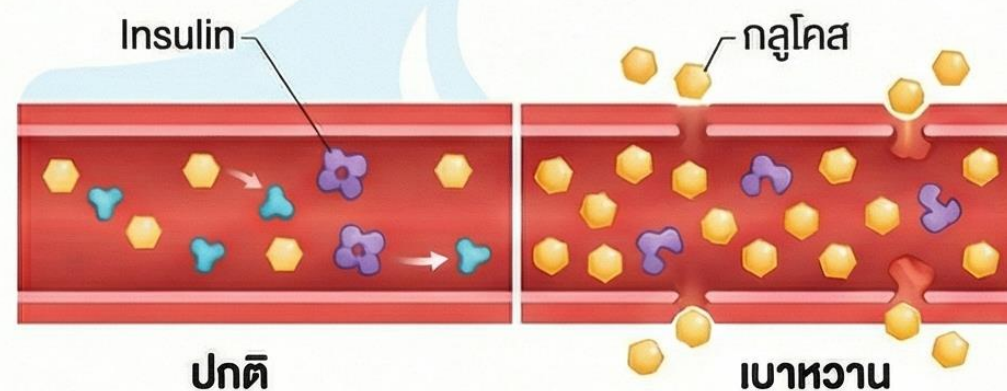

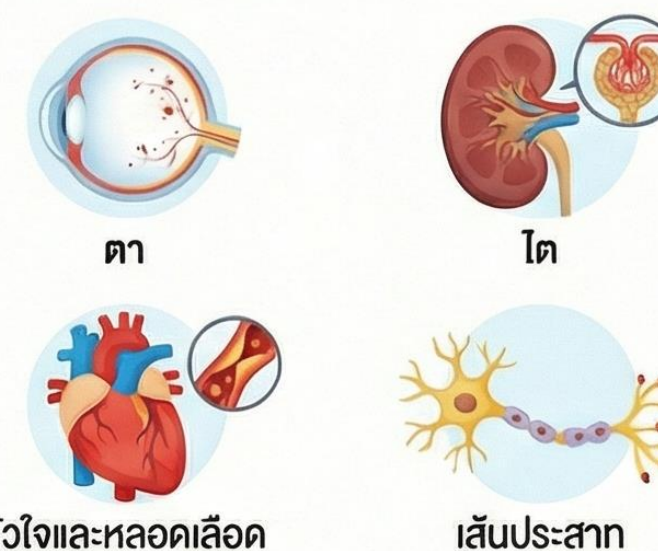
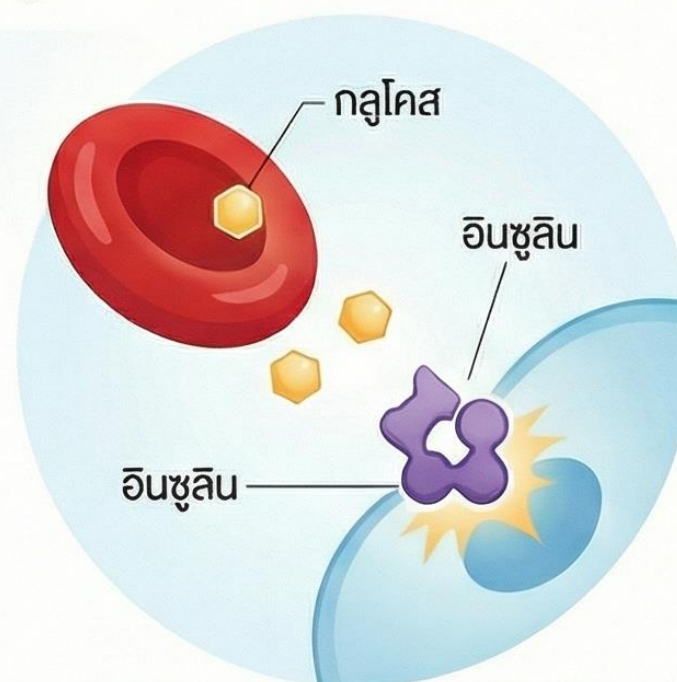
‘โรคเบาหวาน’

ความเข้าใจและการตรวจวินิจฉัย

ทำความรู้จักกับโรคเบาหวานและผลกระทบ

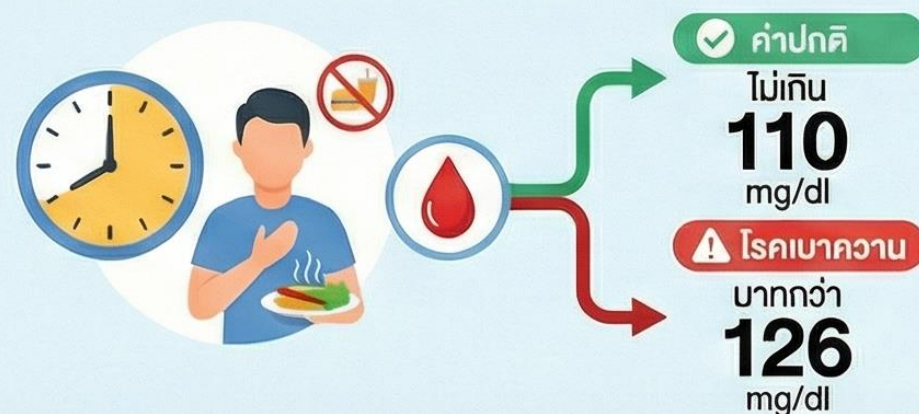

ความผิดปกติของระดับน้ำตาลในเลือด
เกิดจากร่างกายผลิตอินซูลินไม่เพียงพอหรือออกฤทธิ์ผิดปกติ
ทำให้น้ำตาลในเลือดสูงกว่าปกติ

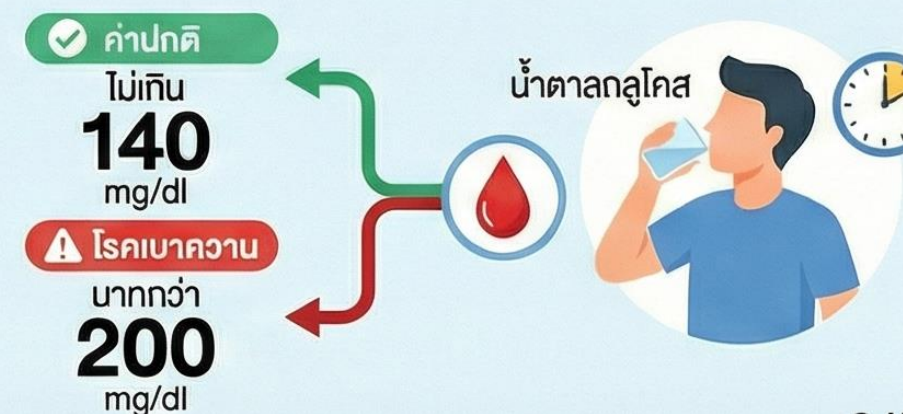
อันตรายต่ออวัยวะสำคัญ
น้ำตาลในเลือดสูงต่อเนื่องจะทำลาย ตา ไต เส้นประสาท
หัวใจ และหลอดเลือด

การตรวจเลือดหลังอดอาหาร (8-12 ชม.)

วิธีการตรวจ	ค่าปกติ (mg/dl)	เกณฑ์เบาหวาน (mg/dl)
ตรวจขณะอดอาหาร	ไม่เกิน 110	มากกว่า 126
หลังตื่นน้ำตาล 2 ชม.	ไม่เกิน 140	มากกว่า 200

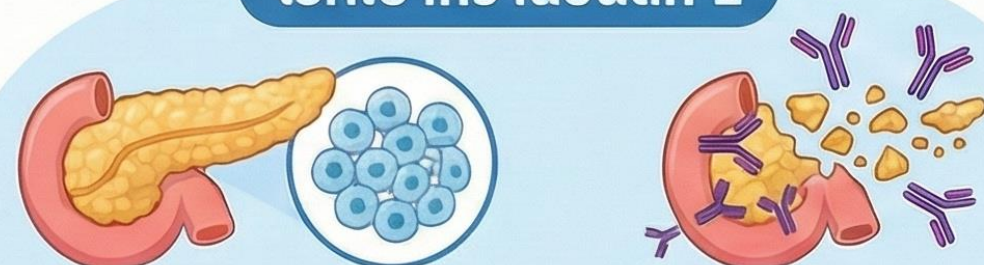
การตรวจหลังดื่มน้ำตาลกลูโคส (2 ชม.)

ชนิดของโรคเบาหวาน

โรคเบาหวานชนิดที่ 1

เกิดจากการทำลายเบต้าเซลล์ของตับอ่อน

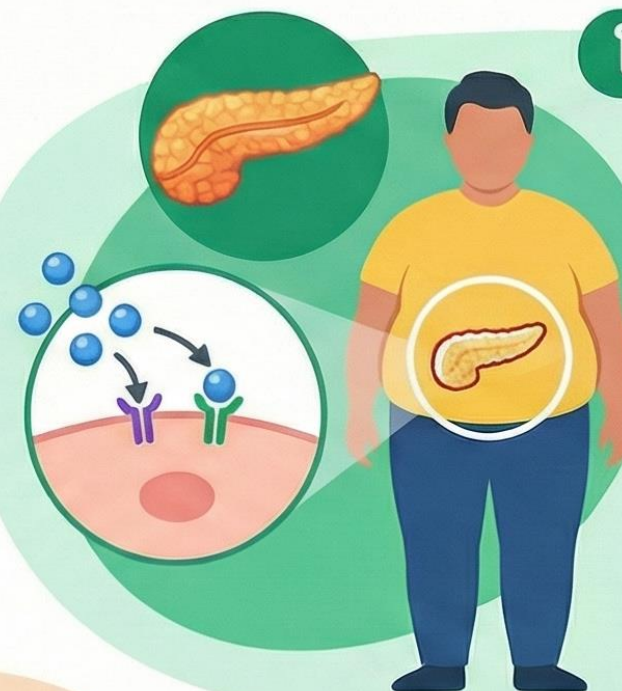
ส่งผลให้ร่างกายไม่มีอินซูลิน ส่วนใหญ่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันต่อต้านตนเอง แลบางส่วนเกิดจากไวรัสหรือสาเหตุที่ไม่ทราบแน่ชัด

มักพบในคนอายุน้อย

เป็นชนิดที่มีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงทางพันธุกรรมเป็นสำคัญ

โรคเบาหวานชนิดที่ 2

ชนิดที่พบได้บ่อยที่สุด

เกิดจากภาวะดื้ออินซูลินร่วมกับการผลิตอินซูลินที่ลดลง

ความอ้วนคือปัจจัยเสี่ยงสำคัญ

โดยเฉพาะการอ้วนแบบลงพุง (ไขมันสะสมที่พุง) จะทำให้ร่างกายต้องการอินซูลินมากขึ้นและเกิดภาวะดื้ออินซูลินได้ง่ายขึ้น

วินิจฉัยได้ยากในระยะแรก

ระดับน้ำตาลในเลือดจะสูงขึ้นอย่างช้าๆ ทำให้ผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่พบความผิดปกติในช่วงแรก ปัจจัยเสี่ยงรวมถึง อายุที่มากขึ้น การไม่ออกกำลังกาย และความดันโลหิตสูง

โรคเบาหวานขณะตั้งครรภ์

เกิดขึ้นเฉพาะในระหว่างการตั้งครรภ์

เป็นภาวะที่เกิดขึ้นในผู้ที่ไม่เคยมีประวัติเบาหวานมาก่อน โดยมักจะหายไปเองหลังจากคลอดบุตร

ความเสี่ยงในอนาคตร

แม้จะภายหลังคลอด แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้มีความเสี่ยงที่จะพัฒนาเป็นโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ได้ในภายหลังหากไม่ควบคุมน้ำหนัก

โรคเบาหวานจากการขาดอาหาร

พบในเด็กที่ขาดโปรตีนเรื้อรัง

การขาดสารอาหารทำให้ภาวะดื้ออินซูลิน เสริมเรื้อรังจนเกิดคินบูเคาะ และทำลายเซลล์ที่ทำหน้าที่ผลิตอินซูลิน

โรคเบาหวานจากสาเหตุอื่นๆ

โรคของตับอ่อนและความผิดปกติทางพันธุกรรม

เช่น ตับอ่อนอักเสบจากการติดเชื้อแอลกอฮอล์ มะเร็งตับอ่อน การผ่าตัดตับอ่อน หรือความผิดปกติทางกรรมพันธุ์ของเซลล์ตับอ่อนในครอบครัว

ยาและฮอร์โมนที่มีผลต้านอินซูลิน

การได้รับยาบางชนิด เช่น สเตียรอยด์ (Corticosteroid) หรือภาวะที่ร่างกายมีฮอร์โมนต้านอินซูลินสูงเกินไป เช่น Growth Hormone หรือ Cortisol

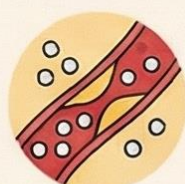
โรคเบาหวาน

รอบรู้เรื่อง “โรคเบาหวาน”: อาการ ภาวะแทรกซ้อน และการป้องกัน

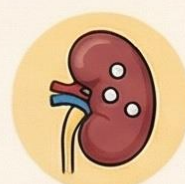
สัญญาณเตือน...อาการแสดงของโรค

ขาดอินซูลิน

น้ำตาลในเลือดสูง

ไต

กลไกการเกิดน้ำตาลในเลือดสูง

เมื่ออินซูลินไม่เพียงพอ น้ำตาลจะค้างในเลือดสูง ไตจึงดูดกลับไม่หมดและขับออกมาทางปัสสาวะพร้อม ดึงน้ำออกจากร่างกาย

อาการเริ่มแรกที่สังเกตได้

ปัสสาวะบ่อย
กระหายน้ำบ่อย

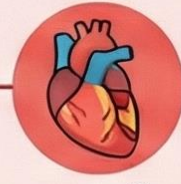
คอแห้ง อ่อนเพลีย

กินมากแต่น้ำหนักลด

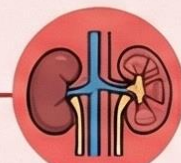
แม้จะบริโภคอาหารได้มาก แต่น้ำหนักกลับลดลงอย่างผิดปกติ และร่างกายเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ง่าย

ภาวะแทรกซ้อนที่อันตรายถึงชีวิต

ระบบหัวใจและหลอดเลือด

ไขมันในเลือดสูงและเส้นเลือดอุดตัน อาจทำให้เกิดภาวะหัวใจวาย หรือ เป็นอัมพาตหากเลือดไปเลี้ยงสมองไม่พอ

ผลกระทบต่ไตและดวงตา

มีโอกาสมากเป็นโรคไตเรื้อรังมากกว่าคนปกติ รวมถึงเสี่ยงต่อการเป็นต้อกระจกและต้อหิน

แผลเรื้อรังที่เท้า

เส้นประสาทเสื่อมจนชา แผลติดเชื้อง่ายและหายช้า หากเลือดไปเลี้ยงไม่พออาจรุนแรงถึงขั้นต้องตัดขา

แนวทางป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

เลือกอาหารดัชนีน้ำตาลต่ำ
เลือกรับประทานอาหารที่ทำให้น้ำตาลในเลือดขึ้นช้า เช่น วุ้นเส้น หรือข้าวโพด แทนการกินข้าว

ควบคุมน้ำหนักให้ได้มาตรฐาน
พยายามรักษาค่าดัชนีมวลกาย (BMI) ไม่ให้เกิน 25 กิโลกรัมต่อเมตร² เพื่อลดความเสี่ยง

ออกกำลังกายสม่ำเสมอ
ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมวันละประมาณ 30 นาที ช่วยควบคุมระดับน้ำตาลและควบคุมน้ำหนักได้ดีขึ้น

การตรวจสุขภาพประจำปี
ผู้ที่อายุ 45 ปีขึ้นไปหรือกลุ่มเสี่ยงควรเจาะเลือดตรวจเบาหวาน ตรวจตา ตรวจไต และตรวจเท้าด้วยตนเองทุกวัน

โรคความดันโลหิตสูง: ภัยเงียบที่อันตรายกว่าที่คุณคิด

ทำความรู้จักค่าความดันโลหิต

ความดันตัวเลบน (Systolic)

120+

คือแรงดันเลือดขณะที่หัวใจบีบตัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับปริมาณเลือดและแรงบีบของกล้ามเนื้อหัวใจ

ความดันตัวเลล่าง (Diastolic)

80+

คือแรงดันเลือดขณะที่หัวใจคลายตัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้านทานของหลอดเลือด

สาเหตุของการเกิดโรค

90% ของผู้ป่วย
“ไม่ทราบสาเหตุ”
ชัดเจน

กลุ่มที่ทราบสาเหตุ
(Secondary Hypertension)

สัญญาณเตือนและอาการแสดง

ภัยเงียบ
ที่มักไม่มีอาการ

ผู้ป่วยส่วนใหญ่มักไม่รู้ตัว
และตรวจพบโดยบังเอิญ

อาการที่มักนำผู้ป่วยมาพบแพทย์

ภาวะแทรกซ้อนหากปล่อยไว้ไม่รักษา

อันตรายต่อหัวใจและสมอง

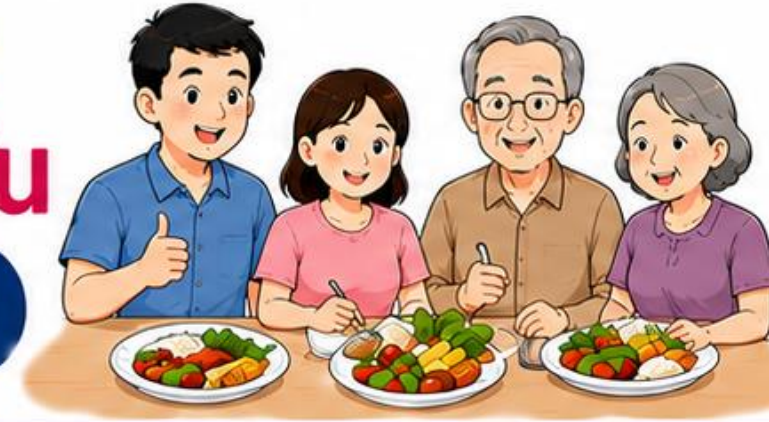

อันตรายต่อไตและดวงตา

บทบาทพยาบาลในการ ส่งเสริมสุขภาพและป้องกัน โรคความดันโลหิตสูง

- ✓ รู้เท่าทัน
- ✓ ปรับพฤติกรรม
- ✓ ควบคุมความดัน
- ✓ ลดเสี่ยงโรค

1 แนะนำการควบคุมน้ำหนักตัว ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

2 แนะนำการจำกัดหรืองด เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิด
ความดันโลหิตสูงและทำให้
เส้นเลือดสมองแตกได้ง่าย

3 แนะนำการออกกำลังกาย แบบแอโรบิคอย่างสม่ำเสมอ

จะช่วยลดน้ำหนักตัวได้
และลดความดันโลหิต

ผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคหัวใจ
หรือปัญหาสุขภาพอื่นๆ การออกกำลังกาย
ควรอยู่ภายใต้การดูแลหรือคำแนะนำจากแพทย์

4 แนะนำการบริโภคอาหารอย่างถูกต้อง

4.1

ปริมาณโซเดียม
มีความสัมพันธ์กับ
ความดันโลหิต
การลดปริมาณการ
บริโภคโซเดียมลง
จะช่วยให้ลดความดัน
โลหิตได้ โดยเฉพาะ
ในผู้สูงอายุ ควรจำกัด
ปริมาณโซเดียม
ไม่ควรบริโภค
โซเดียมเกินวันละ
2.4 กรัม

4.2

การได้รับ
โพแทสเซียม
ไม่เพียงพอจะทำให้
ความดันโลหิตสูง
ดังนั้น จึงแนะนำ
ให้บริโภคอาหาร
ที่มีโพแทสเซียม
เช่น ผักและผลไม้

4.3

ปริมาณ
แคลเซียม
การบริโภคอาหาร
ที่แคลเซียมต่ำ
จะสัมพันธ์กับ
การเกิดความดัน
โลหิตสูง

4.4

ปริมาณไขมัน
การจำกัดปริมาณไขมันสูง
โดยเฉพาะกรดไขมันอิ่มตัวสูง
และอาหารที่มีคอเลสเตอรอล
จะช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิด
โรคหัวใจและหลอดเลือด
และมีผลต่อระดับ
ความดันโลหิตด้วย
กรดไขมันโอเมก้า 3
ซึ่งพบในน้ำมันปลา
จะช่วยลดความดันโลหิต

4.5

การดื่มกาแฟ
มีผลต่อการเพิ่ม
ความดันโลหิต

5 แนะนำการทำจิตใจให้สบาย ไม่เครียด หรือวิตกกังวล

นอนหลับ
ให้เพียงพอ

พูดคุยกับคน
ที่ไว้ใจ

ทำกิจกรรม
ที่ชอบ

ควบคุมน้ำหนัก

ออกกำลังกาย

กินอาหารดี

จิตใจสบาย

งดเหล้า

เลิกบุหรี่

ความดันปกติ
ชีวิตมีสุข

6 ให้ความรู้ในการลดการสูบบุหรี่

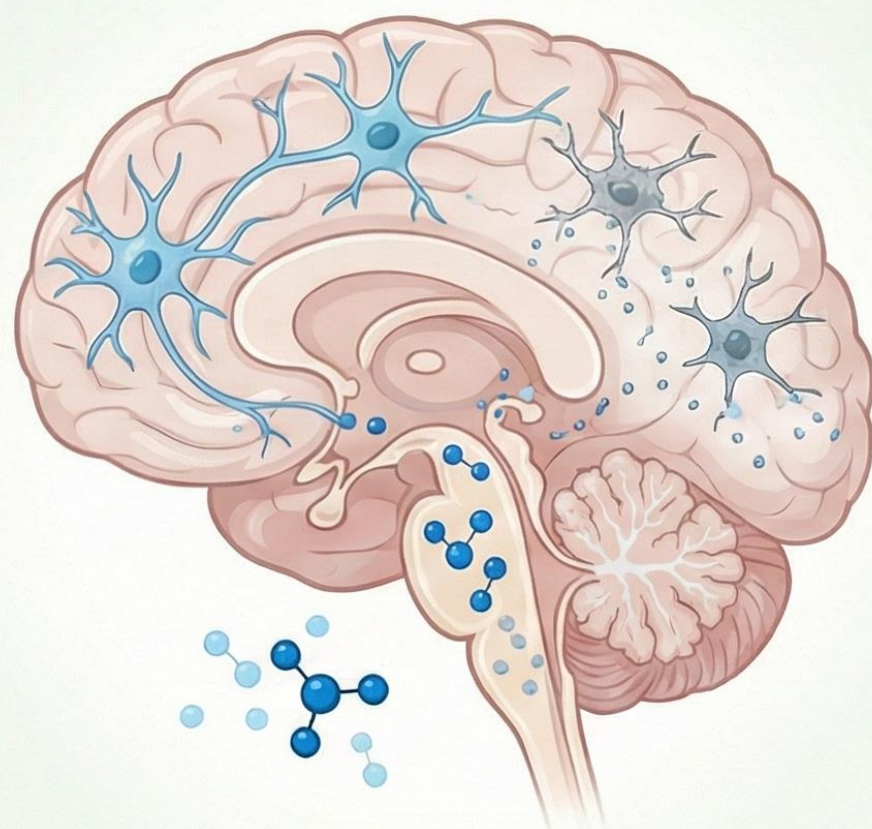
เนื่องจากการสูบบุหรี่มีผลต่อ
ระดับความดันโลหิตสูง

ประโยชน์เมื่อเลิกบุหรี่

- ✓ ความดันโลหิตลดลง
- ✓ เส้นเลือดแข็งแรงขึ้น
- ✓ ลดความเสี่ยงโรคหัวใจและหลอดเลือด

โรคพาร์กินสัน

โรคสมองเสื่อมที่เกิดจากการขาด “โดปามีน”

เกิดจากการเสื่อมสลายของเซลล์ประสาทในก้านสมอง ทำให้ระดับสารสื่อประสาทโดปามีนต่ำลง ส่งผลต่อการควบคุมการเคลื่อนไหว

4 ปัจจัยเสี่ยงที่ต้องระวัง

1. อายุที่มากขึ้น
2. การสัมผัสยาฆ่าแมลง/ (พาราควอต)
3. อุบัติเหตุทางศีรษะซ้ำๆ
4. พันธุกรรม

อาการที่ไม่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ผู้ป่วยอาจมีอาการได้รับกลิ่นน้อยลง ท้องผูกเรื้อรัง หรือมีอาการละเนตเตะด้วยทีมแกนหลัก

3 อาการหลักทางระบบประสาท (Motor Symptoms)

อาการสั่น (Tremor)

มักสั่นขณะอยู่นิ่งๆ โดยเฉพาะที่มือข้างใดข้างหนึ่ง แต่เมื่อขยับทำงานอาการสั่นจะลดลง

อาการเกร็ง (Rigidity)

กล้ามเนื้อแขนขาและลำตัวแข็งตึง เคลื่อนไหวลำบาก และมักมีอาการปวดกล้ามเนื้อร่วมด้วย

อาการเคลื่อนไหวช้า (Bradykinesia)

ทำอะไรช้าลง เดินขุ่มง่าม แขนไม่แกว่งขณะเดิน และมักรู้สึกแขนขาไม่มีแรง

เน้นโปรตีน 1.2-1.5 กรัม น้ำหนักตัว 1 กก. / วัน

เพื่อป้องกันมวลกล้ามเนื้อลดลงในผู้สูงอายุ โดยเลือกโปรตีนจากปลา ไข่ไก่ เต้าหู้ หรือธัญพืช

โภชนาการและการดูแลสุขภาพ

จัดการปัญหาท้องผูกเพื่อ การดูดซึมยาที่ดีขึ้น

การดื่มน้ำสะอาดและกินกากใยช่วยให้ลำไส้ทำงานดีขึ้น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการดูดซึมยาโดปามีน (Levodopa)

เสริมโปรไบโอติกและเลียงหวาน

ใช้โยเกิร์ตช่วยเรื่องขับถ่าย และระวังผลไม่รสหวานจัดเพื่อป้องกันความเสี่ยงโรคเบาหวานในผู้สูงอายุ

โรคกระดูกพรุน (Osteoporosis): ภัยเงียบที่ป้องกันได้

ทำความรู้จักโรคกระดูกพรุน

โรคกระดูกพรุนคืออะไร?:

ภาวะที่ความหนาแน่นของเนื้อกระดูกลดน้อยลงเรื่อยๆ และโครงสร้างกระดูกเปลี่ยนไป ทำให้กระดูกไม่สามารถรับน้ำหนักหรือแรงกดดันได้ตามปกติ

อันตรายจากการแตกหัก:

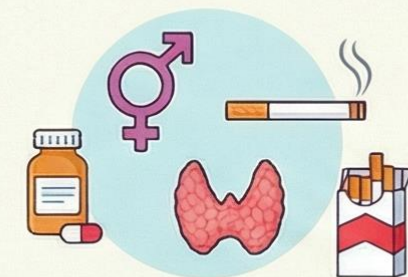
ผลกระทบที่รุนแรงที่สุดคือการเกิดกระดูกหักตามมา ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการทุพพลภาพในผู้สูงอายุ

อาการแสดงและกลุ่มเสี่ยงที่ควรตรวจมวลกระดูก

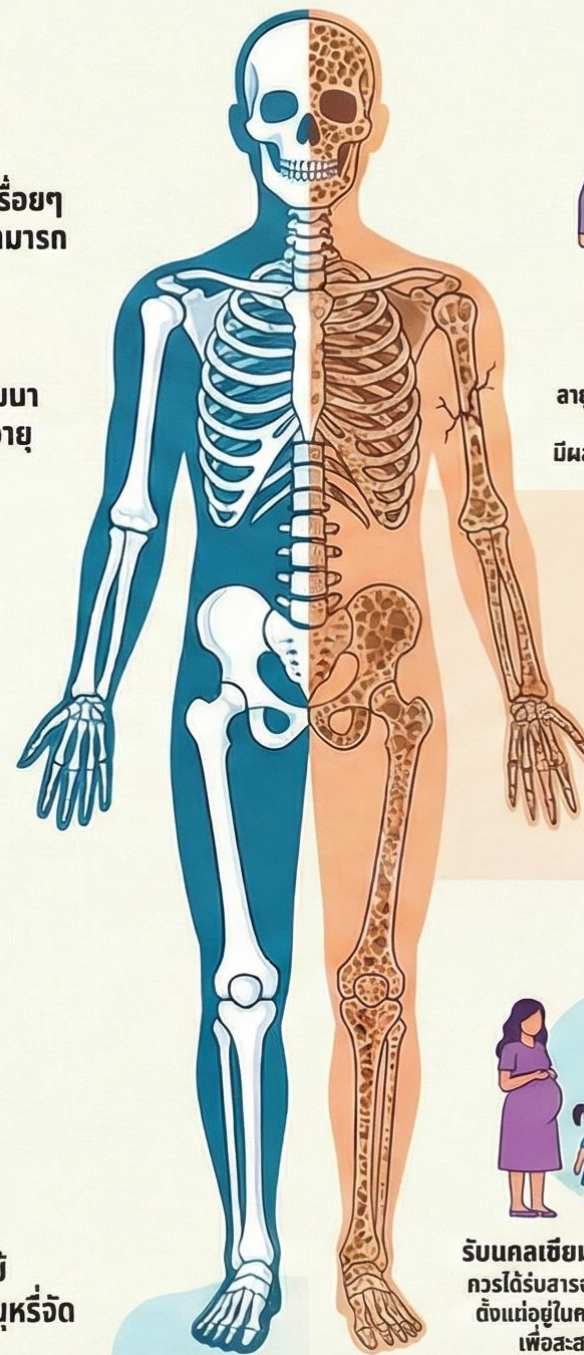
สัญญาณเตือนที่สังเกตได้:

มีอาการปวดหลังร้าวไปเอว หลังโก่ง ส่วนสูงลดลง เป็นตะคริวบ่อย หรือกระดูกหักง่ายแม้ได้รับแรงกระแทกเบาๆ

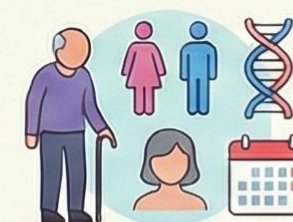

ใครบ้างที่ควรตรวจมวลกระดูก?:

สตรีที่หมดประจำเดือนก่อนวัยหรือดื่มดลูกออก, ผู้ที่ใช้ยาสเตียรอยด์หรือยากันชัก, ผู้ป่วยไทรอยด์ และผู้ที่สูบบุหรี่จัด

สาเหตุและปัจจัยเสี่ยง

ปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้

อายุที่มากขึ้น เพศ พันธุกรรม เชื้อชาติ และประวัติการตกกระดูประจำเดือน มีผลโดยตรงต่อการกำหนดมวลกระดูก

ปัจจัยจากโรคและยา

โรคทางต่อมไร้ท่อ (เช่น ไทรอยด์เป็นพิษ) และการใช้ยาบางชนิด เช่น สเตียรอยด์ มีผลให้ความหนาแน่นของกระดูก

พฤติกรรมทำลายกระดูก

การสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์ และการไม่ออกกำลังกาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มวลกระดูกน้อยกว่าเกณฑ์ปกติ

โภชนาการที่ควรระวังและควรเสริม

สารอาหารที่ขาด

การได้รับแคลเซียม วิตามินดี และวิตามินอื่นๆ (B6, B12, C, K, สังกะสี) ไม่เพียงพอ ส่งผลให้เกิดโรคได้ง่ายขึ้น

สิ่งที่ควรบริโภคน้อย

การบริโภคโปรตีน ฟอสเฟต เหลือ และการดื่มกาแฟมากเกินไป ส่งผลให้เกิดการสูญเสียแคลเซียมผ่านทางปัสสาวะ

ภาวะน้ำหนักตัวต่ำกว่าเกณฑ์

การมีน้ำหนักตัวต่ำกว่าเกณฑ์ หรือภาวะเดือยผอม ส่งผลต่อความแข็งแรงของมวลกระดูกโดยตรง

แนวทางป้องกันและดูแลสุขภาพกระดูก

รับแคลเซียมและวิตามินดีจากอาหารหรือวิตามินเสริม ควรได้รับสารอาหารที่จำเป็นอย่างเพียงพอ ตั้งแต่อายุในครรภ์มารดา สดถึงวัยสูงอายุ เพื่อสะสมและรักษามวลกระดูก

ออกกำลังกายกระตือรือร้นการสร้างกระดูก เคลื่อนไหวร่างกายอย่างสม่ำเสมอจากท่าทางง่ายๆ เพื่อยืดกระดูกและเสริมสร้างกระดูกให้แข็งแรงป้องกันการสลายตัว

ปรับสภาพแวดล้อมและตรวจสุขภาพ ประเมินความเสี่ยงการล้มในผู้สูงอายุ และตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อประเมินภาวะมวลกระดูก

บทบาทพยาบาลในการประเมิน ผู้ที่มีความเสี่ยงต่อโรคกระดูกพรุน

1 พยาบาลต้องมีการซักประวัติเพื่อคัดกรอง ผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคกระดูกพรุน

ประวัติทั่วไปที่ใช้ประกอบการคัดกรองโรคกระดูกพรุน

ผู้สูงอายุ ยิ่งอายุมาก
ยิ่งมีความเสี่ยงมาก

เพศหญิง
มีความเสี่ยงมากกว่า
เพศชาย

อาจมีอาการปวดหลัง
ร้าวไปรอบๆ ลำตัว
ถ้าเคลื่อนไหวร่างกาย
จะปวดมากขึ้น

ประวัติที่จำเพาะที่ช่วยบ่งชี้ถึงโรคกระดูกพรุน

- ✓ ผู้ที่มีประวัติกระดูกหักในตำแหน่งที่จำเพาะต่อโรคกระดูกพรุน ได้แก่ กระดูกข้อมือ กระดูกข้อสะโพก และกระดูกสันหลังยุบ
- ✓ ผู้ที่มีโรคเรื้อรังที่อาจเป็นสาเหตุของโรคกระดูกพรุน เช่น ภาวะขาดสารอาหาร การได้รับยากันชักเป็นเวลานาน โรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ โรคข้ออักเสบรูมาตอยด์
- ✓ ผู้ที่มีประวัติ บิดา มารดา พี่น้องเคยเกิดกระดูกข้อสะโพกหัก
- ✓ ผู้ที่มีประวัติการหมดประจำเดือนหรือถูกตัดรังไข่ทั้ง 2 ข้าง ออกก่อนอายุ 45 ปี
- ✓ ผู้ที่มีประวัติได้รับยาที่อาจทำให้เกิดโรคกระดูกพรุน ได้แก่ ยากลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ ยาต้านชัก

กลุ่มเสี่ยงที่ควรได้รับการประเมิน

- ผู้สูงอายุ
- สตรีวัยหมดประจำเดือน
- ผู้มีประวัติกระดูกหักง่าย
- ผู้มีโรคประจำตัวและได้รับยาบางชนิด

เป้าหมาย

ค้นพบความเสี่ยงตั้งแต่ระยะแรก ป้องกันการเกิดกระดูกหัก ลดภาวะแทรกซ้อน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว

2 พยาบาลควรมีการตรวจร่างกายเบื้องต้น

ลักษณะทั่วไปของผู้ป่วยโรคกระดูกพรุน

รูปร่างเล็ก
ค่อนข้างผอม

กระดูกข้อมือ
ผิดรูป

ความสูงของร่างกาย
เตี้ยลง

หลังโก่ง
หลังค่อม

ทำให้ทำเดิน
ผิดปกติ

กล้ามเนื้อเกร็งโดยเฉพาะ
บริเวณช่วงเอว

การเคลื่อนไหว
ของกระดูกสันหลัง
ลดลง

3 กิจกรรมการพยาบาล

3.1 แนะนำให้สังเกตอาการที่อาจเกิดจากโรคประจำตัวที่เป็นอยู่มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะทำให้โรคกระดูกพรุนเลวลงตามมา เช่น อาการปวดข้อ มากขึ้นในผู้ที่มีโรครูมาตอยด์ หรือผู้ป่วยที่แพทย์จำเป็นต้องเพิ่มยาลดการอักเสบมากกว่า 5 มก.ต่อวัน

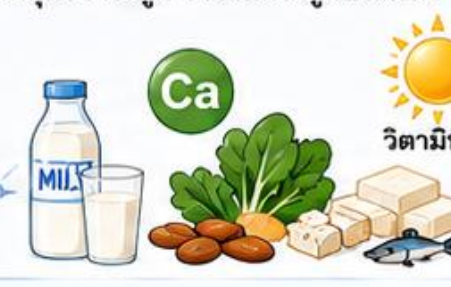

3.2 การป้องกันภาวะขาดอาหาร แนะนำให้รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ในปริมาณที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดภาวะขาดสารอาหารและน้ำหนักตัวต่ำกว่าปกติ การขาดอาหารจะทำให้การสร้างมวลกระดูกน้อยลงและกระตุ้นให้มีการทำลายกระดูกสูงขึ้น

3.3 การรับประทานอาหารที่มีแคลเซียมและวิตามินดีให้เพียงพอ

แคลเซียมเป็นแร่ธาตุที่เป็นส่วนประกอบมากที่สุดในการสร้างกระดูก ช่วยให้กระดูกแข็งแรง

ประเมินความเสี่ยง

ค้นหาปัจจัยเสี่ยง

ให้ความรู้และคำแนะนำ

ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ

กระดูกแข็งแรง
ชีวิตมีคุณภาพ

บทสรุป

ในวัยทารก เด็ก และวัยรุ่น ปัญหาสำคัญคือภาวะขาดโปรตีนและพลังงาน (Protein Energy Malnutrition: PEM) ซึ่งเกิดจากการได้รับสารอาหารไม่เพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ส่งผลต่อการเจริญเติบโต การพัฒนาสมอง และภูมิคุ้มกันของร่างกาย เด็กที่มีภาวะดังกล่าวมักติดเชื้อได้ง่ายและมีอัตราการเสียชีวิตสูง ภาวะนี้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ควาซีออร์กอร์ มาราสมัส และมาราสมัส-ควาซีออร์กอร์ นอกจากนี้ยังพบภาวะขาดวิตามินเอ ซึ่งส่งผลต่อการมองเห็น การเจริญเติบโต และระบบภูมิคุ้มกัน โดยอาจทำให้เกิดภาวะตาแห้ง ตาบอดกลางคืน และตาบอดถาวรได้ แนวทางป้องกันเน้นการส่งเสริมโภชนาการที่เหมาะสม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง

บทสรุป

ในหญิงตั้งครรภ์ ภาวะขาดโฟเลทมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโฟเลทมีบทบาทในการสังเคราะห์ DNA การสร้างเม็ดเลือด และพัฒนาการของระบบประสาททารก การขาดโฟเลทในระยะก่อนตั้งครรภ์และไตรมาสแรกเพิ่มความเสี่ยงต่อความผิดปกติของท่อประสาท ภาวะคลอดก่อนกำหนด และทารกน้ำหนักน้อย ดังนั้นจึงแนะนำให้หญิงวัยเจริญพันธุ์ได้รับกรดโฟลิกอย่างเพียงพอร่วมกับการส่งเสริมโภชนาการที่เหมาะสม

ในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ มักพบภาวะขาดสารอาหารจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา โรคประจำตัว และข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจหรือการดำรงชีวิต ภาวะที่พบบ่อย ได้แก่ การขาดวิตามินดี วิตามินบี 1 และธาตุเหล็ก ซึ่งส่งผลต่อระบบกระดูก ระบบประสาท และระบบโลหิต เช่น โรคกระดูกอ่อน โรคเหน็บชา และภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก การดูแลสุขภาพจึงควรมุ่งเน้นการได้รับสารอาหารครบถ้วน การเสริมวิตามินตามความจำเป็น และการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย สำนักโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข. (2565). รายงานประจำ ปี 2565 เฝ้าระวังทางโภชนาการ.

https://nutrition2.anamai.moph.go.th/webupload/6x22caac0452648c8dd1f534819ba2f16c/202303/m-magazine/37955/4261/file_download/13affb4dde0d884d8536cb0096eeca9.pdf

กรมอนามัย สำนักโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข. (2566). แผนปฏิบัติการด้านโภชนาการระดับชาติ 5 ปี พ.ศ. 2562-2566 ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 3 อาหารศึกษา กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2561-2580). <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER17/DRAWER002/GENERAL/DATA0002/00002271.PDF>

จินตนา สุวิทวัส. (2566). การประเมินภาวะโภชนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 6. ขอนแก่น: เพ็ญพรินต์ติ้ง.

ธวัชพร มุสิกะบุตร. (2562). บทที่ 7 การเฝ้าระวังทางโภชนาการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. http://courseware.npru.ac.th/admin/files/20190108150145_40885748df984271a303e9b4e7a7242f.pdf

เอกสารอ้างอิง

นพวรรณ เปียชื่อ. (2565). การพยาบาลอนามัยชุมชน: นโยบายและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล. 1-490.

นพวรรณ เปียชื่อ. (2561). การดูแลด้านโภชนาการเพื่อควบคุมกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในชุมชน. กรุงเทพฯ: จุดทอง. ส่งศรี แก้วถนอม, นุชชา พราหมณสุทธิ, อรรณ พิชิตไชยพิทักษ์, สิริกานต์ เตชะวณิช และอุปถัมภ์ ศุภสินธุ์. (2560). พยาบาลโภชนบำบัด Nutrition Support Nurse. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมผู้ให้อาหารทางหลอดเลือดดำและทางเดินอาหารแห่งประเทศไทย.

World Health Organization. (2017). Ambition and action in nutrition 2016–2025. <https://scalingupnutrition.org/wp-content/uploads/2017/06/WHO-Ambition-and-Action-in-Nutrition-2016-2025.pdf>

World Health Organization. (2017). 9 global targets for noncommunicable diseases for 2025. <https://www.who.int/europe/multi-media/item/9-global-targets-for-noncommunicable-diseases-for-2025>

Thank You

